

UYGULAMADA MAL REJİMİ DAVALARI MARITAL PROPERTY CASES IN PRACTICE

Mustafa ŞİMŞEK*

Özet: Bu makalede 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ülkemizde yürürlüğe girdiği 01. 01. 2002 tarihinden bu yana özellikle eşler arasındaki mal rejimine ilişkin davalar ile aile konutundan kaynaklanan davaların uygulanmasında çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı ve ülkemizdeki mahkemelerin, yaklaşık 10 yıllık uygulamaları sonucu büyük ölçüde şekillenen eşler arasındaki mal rejimine ilişkin davalar hakkında paylaşımda bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mal rejimi, mal rejimi türleri, mal rejimi seçimi, mal rejiminin başlaması ve sona ermesi, mal rejimi davaları, olağanüstü mal rejimine geçiş davası, katkı payı alacağı davası, değer artış payı davası, artık değere katılma alacağı davası

Abstract: In this article, topics such as problems with the marital property cases between the spouses and the cases regarding the family properties ever since the Turkish Civil Code number 4721 has taken effect in 01. 01. 2002 and other marital property cases which have substantially taken their true form by means of the practices of the similar cases in the courts of our country for the last 10 years are discussed.

Keywords: Marital property, types of marital property, marital property selection, beginning and end of the marital property, marital property cases, out of the ordinary situations marital property cases, contribution debts cases, appreciation increase cases, cases related to participating in residual value.

Giriş

4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun ülkemizde yürürlüğe girdiği 01. 01. 2002 tarihinden bu yana özellikle eşler arasındaki mal rejimine ilişkin davalar ile aile konutundan kaynaklanan davaların uygulanmasında çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı gözlenmektedir. Bu yazının amacı; ülkemizdeki mahkemelerin, yaklaşık 10 yıllık uygulamaları sonucu büyük ölçüde şekillenen eşler arasındaki mal rejimine ilişkin davalar hakkında kısa ve öz bilgi paylaşımından ibarettir.

* Emekli Hakim

1. Mal Rejimi

1. 1. Genel Bilgi

Eşler arasındaki mal rejimlerine ilişkin kurallar 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun 202-281. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yargıtay kararlarını incelemeyen bu maddeleri ve gerekçelerini okuyan birçok hukukçu; eşler arasındaki mevcut mal rejimi sona erdiğinde mal rejiminin de zorunlu olarak tasfiye edilip mal varlığının paylaşılacağını, varsa eşlerin alacaklarının karşılıklı takas edileceğini düşünebilir. Oysa Yargıtay kararları; bu algılama ve düşünce sonucu hazırlanan dava ve savunma dilekçelerinin, bilirkişi raporlarının ve bu raporlara dayanılarak oluşturulan yerel mahkeme kararlarının ülkemizdeki mal rejimleri uygulaması yönünden doğru olmadığını göstermektedir.

Ülkemizdeki uygulamaya göre; eşler arasında "mevcut mal rejimi" sona erdiğinde mal rejiminin de tasfiye edilmesi, mal varlığının paylaşılması zorunlu değildir. Eşlerin (veya boşanan tarafların veya eşlerin mirasçılarının) mal rejimi ile ilgili usulüne uygun harcı yatırılmak sureti ile açtıkları bir dava veya karşı dava mevcut değilse; aile mahkemesi bu konudaki talepleri kendiliğinden inceleyemez. . Usulüne uygun açılmış bir davanın bulunması halinde de; davalının birleşen bir davası veya karşı davası mevcut değilse, onun mal rejimine yönelik ileri süreceği alacak, takas gibi talepler bir sonuç doğurmaz.

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi bir kararında; "Takasın olabilmesi için harcı yatırılarak açılmış bir davanın bulunması gerekir"² görüşüne yer vermiştir.

Mal rejiminin tasfiyesi ile ilgili bir talebin aile mahkemesi tarafından incelenebilmesi için; mutlaka bu konuda usulüne uygun harcı yatırılarak açılmış bir davanın veya karşı davanın bulunması zorunludur. Katkı payı alacağı davası, değer artış payı davası, artık değere katılma alacağı davası gibi mal rejiminin tasfiyesine yönelik davalar kural olarak; kişisel hakka dayalı, para alacağına yönelik, nispi harç ve nispi vekalet ücretine tabi olan davalardır. Hak kaybına uğramamak için dava dilekçesinde gösterilen değer harca esas olarak gösterildiğinin belirtilmesi ve fazlası ilişkin hakların saklı tutulması doğru olur.

² Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/953E. 2148K. Yargıtay Kararlar Dergisi C:37, Sayı: 1, naklen

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi bir kararında; "Davacı dava dilekçesinde fazlaya dair isteklerini saklı tutmadığına göre isteğini bu miktarla sınırlandırmış ve fazlaya ilişkin hakkından da vazgeçmiş sayılacağından, ıslah dilekçesi dikkate alınamaz"³ görüşüne yer vermiştir.

Bu davaların açılabilmesi için eşler arasındaki "mevcut mal rejiminin" sona ermesi (TMK m. 225) gerekir. Ancak; mal rejiminin sona ermesi, her zaman mal rejiminin tasfiyesine yönelik açılan davanın esasının incelenip karar verilmesi için yeterli olmayabilir. Örneğin boşanma, evlenmenin iptali veya mahkeme tarafından mal ayrılığına geçilmesine (olağanüstü mal rejimi: TMK m. 206 vd.) yönelik davalardan birinin açılması durumunda; bu davaların açıldığı tarihte eşler arasındaki "mevcut mal rejimi" de sona erer. Fakat mal rejiminin tasfiyesine yönelik bir davanın esastan incelenip hüküm kurulabilmesi için; yukarda belirtilen davalardan birinin (boşanma ve diğer) kabul edilerek buna ilişkin kararın kesinleşmesi zorunludur. Bu özelliğin uygulama yönünden sonucu şudur: Boşanma, evlenmenin iptali veya olağanüstü mal rejimine geçilmesi davalarından birisi açılmış ancak henüz derdest (yargılama süreci devam etmekte) ise; açılmış bulunan mal rejiminin tasfiyesine yönelik davalar, devam eden davaların (boşanma ve diğer) sonucunu bekleyecektir. Boşanma, evlenmenin iptali veya olağanüstü mal rejimine geçiş davaları mahkeme tarafından kabul edilir ve bu kararlar kesinleşirse; mal rejiminin tasfiyesine yönelik davalar da esastan incelenip hüküm kurulabilecektir. Aksi durumda; örneğin boşanma davası ret edilir ve bu karar kesinleşirse; mal rejiminin tasfiyesine yönelik dava da esastan incelenmeden usulden ret edilecektir. Kişisel malların (örneğin ziynet eşyalarının) aynen iadesi veya bedellerinin tahsiline yönelik açılacak davalarda bu kural yani mal rejiminin sona ermesine ilişkin önkoşul geçerli değildir. Eşya iadesi veya bedelinin tahsiline yönelik davalar mal rejiminin tasfiyesine yönelik davalardan sayılmadığından dolayı mal rejimi sona ermeden önce de bu davalar açılıp esası incelenebilir.

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi bir kararında; "Eşlerden her biri kişisel eşyalarını her zaman, mal rejiminin sona ermesinden önce yada sonra isteyebilir. Bu istek; mal rejiminin tasfiyesi halinde istenilecek

³ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/953E. 2148K. Yargıtay Kararlar Dergisi C:37, Sayı: 1, naklen

katkı payı, değer artış payı veya artık değere katılma alacağı olarak değerlendirilemez. Bu tür eşyalarla ilgili dava, boşanmanın eki niteliğindeki davalar olarak da düşünülemez. Mevcut olan eşyaların aynen geri verilmesine ilişkin istihkak davaları her zaman açılabilirdiğinden zamanaşımına da tabi değildirler...” görüşüne yer vermiştir.⁴

Mahkeme tarafından anlaşmalı boşanmaya (TMK m. 166/3) karar verilebilmesi için tarafların boşanma, boşanmanın mali sonuçları (TMK m. 174/1-2, 175) çocukların durumu hakkında (velayet, kişisel ilişki) anlaşmaları gerekli ve yeterlidir. Ayrıca eşyalar veya mal rejiminin tasfiyesine yönelik diğer konularda da anlaşmaya varmaları zorunlu değildir. Bu nedenle anlaşmalı boşanma davasında eşyalar veya mal rejiminin tasfiyesine yönelik konularda da bir anlaşma, kabul mevcut değilse daha sonra bunlara ilişkin dava açılması mümkündür. Ancak taraflar boşanma protokolünde veya anlaşmalı boşanma dava dosyasındaki duruşma tutanağında imzalı beyanları ile “birbirlerinde eşya iadesi, mal rejimi kapsamında da başkaca her hangi bir alacaklarının kalmadığını” belirtmişler ise; daha sonra bu yönde bir dava açılması Yargıtay tarafından dürüstlük kuralına aykırı, hakkın kötüye kullanılması (TMK m. 2) niteliğinde bir davranış olarak değerlendirilmekte, açılan davanın reddi gerekeceği belirtilmektedir.

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi bir kararında; “Mal rejiminden kaynaklanan talepler boşanmanın eki niteliğindeki taleplerden olmayıp ayrıca dava konusu edilebilir. Davacının, kesinleşen boşanma davasında mahkeme içi ikrar niteliğindeki “boşanma nedeni ile herhangi bir nafaka, tazminat, eşya ve başkaca alacağına ilişkin haklarımdan feragat ediyorum” beyanı görülmekte olan davada kesin delil teşkil eder. Bu ikrara rağmen davacının eldeki davayı açarak aksini ileri sürmesi dürüstlük kuralına aykırılık ve hakkın kötüye kullanılmasını teşkil eder. Davacının doğmamış haktan feragat edemeyeceği ileri sürülebilir ise de; boşanma dava tarihi itibarıyla mal rejimi sona ermiş olup, mal rejiminden doğan alacak hakkı boşanma dava tarihi itibarıyla dolar, ancak bu hakkın dava yolu ile kullanılabilmesi, tasfiyeye karar verilebilmesi için boşanma davasının olumlu sonuçlanarak kesinleşmesi gerekir. Davacının beyanının boşanma davasının yargılaması devam

⁴ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/5567E. 2011/2071K. 11. 04. 2011 Tarih Yargıtay Kararlar Dergisi C:37, Sayı; 8, s. 1408-1412 naklen

ederken yapıldığından doğmamış haktan söz etmekte mümkün değildir” görüşüne yer vermiştir.⁵

1. 2. Mal Rejimi Kavramı, Türleri, Seçimi

Kanunumuzdaki mal rejimine ilişkin kurallar genel olarak; eşlerin her birinin kendisine ve eşine ait bulunan mal varlığına yönelik haklarını, yükümlülüklerini, mal rejimi sona erdiğinde birbirlerinden (ölüm halinde mirasçılardan) talep edebilecekleri hakların neler olduğunu düzenlemektedir.

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu dört çeşit mal rejimi öngörmüştür. Bunlar; edinilmiş mallara katılma rejimi (TMK m. 218-241), mal ayrılığı rejimi (TMK m. 242-243), paylaşımlı mal ayrılığı rejimi (TMK m. 244-255) ve mal ortaklığı rejimidir (TMK m. 256-281). Eşler mutlaka kanunda gösterilen bu dört mal rejiminden birine tabi olmak zorundadırlar. Eğer kendileri bu dört rejimden birini mal rejimi sözleşmesi ile seçmezlerse; kanun karşısında “yasal mal rejimi” olarak adlandırılan edinilmiş mallara katılma rejimini (TMK m. 218-241) seçmiş sayılacaklardır.

Mal rejiminin seçilmesi, değiştirilmesi ve kaldırılması kural olarak “mal rejimi sözleşmesi” ile olur. Bu sözleşme noterde “düzenleme” veya “onaylama” şeklinde yapılabilir ve çok sıkı sınırlamalara tabidir. Evlenecek olan taraflar isterlerse evlenme başvurusu sırasında evlendirme memurluğuna hangi mal rejimini seçtiklerini bildirebilirler. Taraflar, yasada gösterilenler dışında başka ülke hukuklarında geçerli olan veya kendilerinin kararlaştıracığı başkaca bir mal rejimini seçmeyecekleri gibi kanundaki mal rejimleri üzerinde yasal sınırlar dışında herhangi bir değişiklik yapamazlar (TMK m. 202-205).

Mal rejimi sözleşmesi ancak ayırt etme gücüne sahip olanlar tarafından yapılabilir. Ayırt etme gücüne sahip olan küçük ve kısıtlıların yapacakları mal rejimi sözleşmesinin geçerli olabilmesi için yasal temsilcilerinin de rızası gerekir. Ayırt etme gücüne sahip ancak kısıtlı olan tarafın yapacağı mal rejimi sözleşmesinde yasal temsilcinin rızası yanında ayrıca vesayet makamının da izni gerekir (TMK m. 462/9).

⁵ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/4983E. 2011/2095K. 12. 04. 2011 tarih. Yargıtay Kararlar Dergisi C:37, Sayı; 9, s. 1614 -1618 naklen

1. 3. Mal Rejiminin Başlaması ve Sona Ermesi

Mal Rejiminin Başladığı Tarih

Katkı payı alacağı davası, değer artış payı davası, artık değere katılma alacağı davası gibi mal rejiminin tasfiyesine yönelik davalarda öncelikle şu hususların belirlenmesi gerekir: Bu davalar hangi mal rejimi kurallarına göre çözümlenecektir? Davada kuralları uygulanacak mal rejimi taraflar arasında hangi tarihte başlayıp hangi tarihte sona ermiştir?

Taraflar arasında sözleşme ile seçilmiş bir mal rejimi varsa o mal rejimine ilişkin kurallar, mal rejimi sözleşmesi ile belirlenmiş bir mal rejimi türü yoksa kanun uyarınca zorunlu olarak tabi oldukları mal rejimi kuralları uygulanacaktır. Talep önceki Medeni Kanunun (743 sayılı TMK) yürürlükte olduğu dönemde edinilen bir malvarlığına yönelik olup taraflarca başka bir mal rejimi kabul edilmemiş ise; önceki Kanunumuzda kural rejim olarak kabul edilen “mal ayrılığı” rejimine göre, şayet talep yeni Medeni Kanunun (4721 Sayılı TMK) yürürlüğe girmesinden sonra edinilen bir mala yönelik ise ve taraflarca başka bir mal rejimi seçilmemiş ise yasal mal rejimi olarak kabul edilen “edinilmiş mallara katılma” rejiminin kurallarına göre dava çözülecektir. .

Tasfiyeye konu mal rejimi taraflar arasında hangi tarihte başlamıştır? Taraflar ayrıca bir sözleşme yapmamışlar ise; 4721 Sayılı Medeni Kanunun yürürlüğe girdiği 01. 01. 2002 tarihinden önce evlenen eşler arasında evlendikleri tarihten itibaren 743 sayılı önceki Medeni Kanunumuzda yasal mal rejimi olarak kabul edilen mal ayrılığı rejimine tabi olacaklar ve bu rejim 4321 Sayılı yeni Medeni Kanunun yürürlüğe girdiği 01. 02. 2002 tarihinde sona erip aynı tarihte yeni Medeni Kanunumuzun yasal mal rejimi olarak öngördüğü edinilmiş mallara katılma rejimi başlayacaktır. Eşlerin, daha sonraki bir tarihte kanunda gösterilen başka bir rejimi seçmeleri durumunda da; aralarındaki mevcut mal rejimi mal rejimi sözleşmesinin yapıldığı tarihte sona erecek ve seçtikleri yeni rejim başlayacaktır. 01. 01. 2002 tarihinden sonra evlenen eşler arasında da şayet mal rejimi sözleşmesi yapılmamış ise; evlendikleri tarihte edinilmiş mallara katılma rejimi başlayacaktır.

Mal Rejiminin Sona Erme Zamanı

Mal rejiminin tasfiyesine yönelik bir davanın açılabilmesi için; taraflar arasındaki mevcut mal rejiminin sona ermesi gerekir. Mal rejiminin sona ermesi ile evlilik birliğinin sona ermesi aynı değildir. Bazen evlilik birliği sona ermeden de eşler arasındaki mevcut mal rejimi sona erebileceği gibi, evlilik birliği devam ettiği halde mevcut mal rejimi sona erebilir.

Eşler arasındaki mevcut mal rejiminin hangi hallerde sona ereceği TMK 225. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre mal rejimini sona erdiren haller;

a)Eşlerden birinin ölümü halinde: Ölüm tarihinde hem evlilik birliği hem de mal rejimi ölüm tarihinden itibaren sona erer.

b)Eşlerin mal rejimi sözleşmesi ile aralarındaki mevcut mal rejimi dışında, kanunda gösterilen diğer rejimlerden birini seçmeleri halinde: Bu yeni rejimin seçildiği tarihte aralarındaki eski mal rejimi de sona erer. Örneğin eşlerin 01. 01. 2004 tarihinde evlendikleri ve mal rejimi sözleşmesi yapmadıklarını varsayalım. Kanun uyarınca evlendikleri tarihten itibaren zorunlu olarak edinilmiş mallara katılma rejimine tabi olacaklardır. Eşlerin 01. 01. 2012 tarihinde kanunda gösterilen diğer mal rejimlerinden birini, örneğin mal ayrılığı rejimini seçmeleri durumunda; evlilik birliği devam ettiği halde, evlenme tarihi olan 01. 01. 2004 tarihinde başlayan edinilmiş mallara katılma rejimi, mal rejimi sözleşmesi ile mal ayrılığı rejiminin seçildiği 01. 01. 2012 tarihinde sona ermiş olacaktır.

c)Boşanma ve evlenmenin iptali halinde: Boşanma ve evlenmenin iptali davasının açıldığı tarihte eşler arasındaki mevcut mal rejimi de sona erecektir. Evlilik birliği ise; boşanma veya evlenmenin iptali davalarının açıldığı tarihte değil, boşanma veya evlenmenin iptaline ilişkin kararın kesinleştiği tarihte sona erecektir.

d)Hakim tarafından "mal ayrılığına" geçilmesine karar verilmesi halinde:Eşler birlikte istedikleri zaman aralarında mevcut mal rejimini yasal sınırlara bağlı kalarak değiştirebilir, kaldırabilirler. Örneğin önce mal ayrılığı rejimini seçtikleri halde daha sonra mal ortaklığı veya Kanunda gösterilen diğer rejimlerden birini seçebilirler. Ancak kanunda gösterilen bazı istisnai durumlarda (TMK m. 206 vd.) eşlerden birinin

başvurusu ile aile mahkemesi hakiminin kararı ile mevcut mal rejimi “mal ayrılığı rejimine” dönüştürülebilir. Bu durumda evlilik birliği devam ettiği halde taraflar arasındaki mevcut mal rejimi (örneğin edinilmiş mallara katılma rejimi, mal ortaklığı rejimi veya paylaşmalı mal ayrılığı rejimi) olağanüstü mal rejimine geçiş davasının açıldığı tarihte sona erecektir.

2. Mal Rejimi Dava Çeşitleri

2.1. Genel Bilgi

Halen aile mahkemelerinde görülen, Yargıtay’da temyiz incelemesi yapılmakta olan mal rejimine ilişkin davalar; “olağanüstü mal rejimine geçiş davası” (TMK m. 206 vd), “değer artış payı alacağı davası” (TMK m. 227), “artık değere katılma alacağı davası” (TMK m. 231-236), ve “katkı payı alacağı davası”dır. Bu davalardan “olağanüstü mal rejimine geçiş davası bir alacak davası olmayıp, eşler arasındaki mevcut mal rejimini değiştirmeyi, mevcut mal rejimini hakim kararı ile “mal ayrılığı” rejimine dönüştürmeyi hedefleyen bir davadır. Diğer üç dava ise; kişisel hakka dayalı bir alacağın tahsilini amaçlayan davalardır. Bu davalar hakkında uygulamada yararlı olacak bilgiler kısaca özetlenmiştir.

2.2. Olağanüstü Mal Rejimine Geçiş Davası

Eşler diledikleri zaman “birlikte” mal rejimi sözleşmesi ile yasal sınırlar içinde aralarındaki mevcut mal rejimini değiştirme hakkına sahiptirler. Ancak bazı durumlarda aralarındaki mevcut mal rejiminin eşler “birlikte” hareket etmeden de değişmesi, değiştirilmesi gerekebilir. Eşler edinilmiş mallara katılma, paylaşmalı mal ayrılığı, mal ortaklığı rejimlerinden birini seçmişlerse veya mal rejimi sözleşmesi yapmadıkları için kanun uyarınca edinilmiş mallara katılma rejimine tabi olmuşlarsa; aralarındaki mevcut mal rejimini değiştirme konusunda ortak bir talepleri olmasa dahi, bazı durumlarda aralarındaki mevcut mal rejiminin “mal ayrılığı” rejimine dönüşmesi durumu kanunumuzda olağanüstü mal rejimi olarak düzenlenmiştir. Örneğin aralarında “mal ortaklığı” rejimi bulunan eşlerden birinin iflası halinde mal ortaklığı rejimi iflas kararı ile birlikte kendiliğinden mal ayrılığı rejimine dönüşecektir (TMK m. 209). Mal ortaklığını kabul eden eşlerden

birine karşı icra takibinde bulunan alacaklı, haczin uygulanmasında zarara uğrarsa hakimden “mal ayrılığına” geçilmesine karar verilmesini isteyebilecektir (TMK m. 210). Eşlerden birinin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunması halinde; yasal temsilcisi de TMK 206. maddeye göre mal ayrılığına geçiş davası açabilecektir. TMK 206. maddede gösterilen veya buna benzer başka haklı bir nedenin bulunması halinde eşlerden birinin talebi üzerine aile mahkemesi tarafından eşler arasındaki mevcut mal rejiminin “mal ayrılığına” dönüştürülmesine karar verilebilecektir. Bu davanın önemi şudur: Eşler arasında evlilik birliği devam ettiği halde bu davanın kabulü ve kararın kesinleşmesi halinde mal rejiminin tasfiyesine yönelik diğer davaların açılıp, esasının incelenmesi mümkün olabilecektir.

Olağanüstü mal rejimine(mal ayrılığı) geçiş davasında görevli mahkeme aile mahkemesi olup, maktu yargılama harcı ve maktu vekalet ücretine tabidir. Yetkili mahkeme ise eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesidir(TMK m. 207).

2. 3. Katkı Payı Alacağı Davası

Uygulamada kısaca “katkı payı” davası olarak da adlandırılan bu davanın konusunu çoğunlukla 743 sayılı önceki Medeni Kanunun yürürlükte olduğu dönemde (01. 01. 2002 tarihinden önceki dönem) edinilip eşlerden biri adına tapuda tescil edilen taşınmaz mallar, trafik tescil memurluklarında kayıtlı motorlu taşıtlar oluşturur. Çoğunlukla tarla, arsa, bağ, bahçe, ev, dükkan gibi taşınmaz malların 3. kişilerden satın alma yolu ile edinilerek eşlerden biri adına tapuda tescil edildiği, arsa olarak alınıp üzerine bina yapıldığı, kooperatif üyesi olunup daha sonra kat irtifakı, kat mülkiyeti kurularak tapuya tescil edildiği görülür. Malik olmayan eşin malik olan eş aleyhine açtığı bu davada davacı; davalının mülkiyetinde olan malın edinilmesinde, iyileştirilmesinde veya korunmasında kendisinin de katkısı bulunduğunu ileri sürerek hak talep eder. “Katkı” iddiasına dayalı olarak davacının, davalıya karşı ileri sürebileceği hak “kişisel hak” niteliğindeki para alacağına yönelik olmalıdır. Katkıda bulunulduğu iddiasına dayalı bu davada aynı hak talebinde bulunulamaz. Örneğin davacı, davalı adına kayıtlı olan taşınmazın alımına katkıda bulunduğunu ileri sürüp taşınmazın 1/2, 1/3 gibi belirli bir payının tapuda kendi adına tescilini talep edemez. Katkı iddiasının dayanağı; dava konusu malın alınması,

onarılması, iyileştirilmesi, korunması ve benzer amaçlar için harcanan para, emek, malzeme olabilir. Örneğin bu katkı; davacının maaşını, ücretini, serbest meslek kazancını davalıya vermesi, banka borcunu, kooperatif üyeliği aidat ve taksitlerini ödemesi, ziynet eşyalarını vermesi ve benzer bir çok değişik şekilde olabilir.

Bu davanın hukuki dayanağını; 743 sayılı önceki Medeni Kanunumuzun hükümleri, Borçlar Kanunu hükümleri ve Yargıtay kararları oluşturmaktadır.

Bazı bilirkişi raporlarında ve bu raporlar esas alınarak oluşturulan kararlarda; bu davanın “değer artış payı davası” (TMK m. 227) ile karıştırıldığı gözlenmektedir. Her iki davanın dayanağını da davalının mülkiyetinde bulunan bir malın edinilmesi, iyileştirilmesi, korunmasında davacının karşılığını almadan yaptığı katkı iddiası oluşturuyor ise de; aralarında bazı farklar mevcuttur. Bu dava hakkında ki uygulama kısaca şöyledir;

a) Önce davacının iddiasını kanıtlaması gerekecektir. Davacının yaptığı katkının nasıl ve ne şekilde olduğu, miktarı, tanık dahil her tür delille kanıtlanabilir. Mal rejiminin başladığı tarihten, dava konusu malın edinildiği tarihe kadar tarafların gelirleri de dikkate alınmak suretiyle tüm deliller toplandıktan sonra davacının katkısı belirlenmeye çalışılacaktır

b) Daha sonraki aşamada; dava konusu taşınmazın edinildiği tarihteki değerine göre davacının yaptığı katkının oranı rakamsal olarak bulunacaktır. Örneğin %30, %50 gibi. Katkı oranı bulunurken 743 sayılı önceki Medeni Kanunumuzdaki “kocanın, karısının ve çocukların infak ve iasesi ile sorumlu olduğuna ilişkin 152. madde hükmünün uygulanması ve buna göre kadının katkı oranının hakkaniyete uygun tespit edilmesi gerekecektir.

c) Son aşamada ise bulunan “katkı oranı” dava konusu taşınmazın” dava tarihindeki” değeri ile çarpılarak, davacı lehine hükmedilecek katkı payı alacağı belirlenecektir.

Katkı payı alacağı davasında görevli mahkeme aile mahkemesi, yetkili mahkeme ise davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Bu yetki kesin yetki niteliğinde olmadığından mahkeme tarafından resen dikkate alınamaz. Ancak davalının süresinde ve usulüne uygun yetki itirazı mevcut ise mahkeme tarafından incelenip değerlendirilir.

Dava nispi harç ve nispi vekalet ücretine tabi olup talep olması halinde faize “dava tarihinden” itibaren hükmedilir. Dava dilekçesinde gösterilen değer harca esas olarak gösterildiği, fazlaya ilişkin her hakkın saklı tutulduğunun dava dilekçesinde belirtilmesi ilerde hak kaybına uğranılmaması için yerinde olur.

Katkı payı alacağı davasında dava açma süresi; Yargıtay 8. Hukuk Dairesi kararlarında 10 yıllık genel zamanaşımı süresi olarak kabul edilmektedir.

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi bir kararında; “...Dava konusu taşınmaz 1986 yılında alınmıştır. Davacı tarafından katkı yapıldığı iddia edilen taşınmazın edinildiği tarih itibariyle eşler arasında 743 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 170. maddesi uyarınca mal ayrılığı rejimi geçerlidir. Uyuşmazlık Borçlar Kanunu’nun genel hükümlerine göre çözüme kavuşturulmalıdır. Bu durumda 01. 01. 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 178. maddesinde düzenlenen zamanaşımına ilişkin kural eldeki davaya uygulanamaz...”⁶ görüşüne yer vermiştir.

2. 4. Değer Artış Payı Davası

Bu davanın hukuki dayanağını; 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 227. maddesi oluşturmaktadır. Davacı bu davada; davalının mülkiyetinde bulunan bir malın edinilmesi, iyileştirmesi veya korunmasında hiç yada uygun bir karşılık almaksızın katkıda bulunduğunu ileri sürerek “katkıya dayalı” para alacağı talebinde bulunmaktadır. Bu davada da öncelikle davacının katkısının kanıtlanması ve daha sonra katkı oranının bulunması gerekir. Bu yönler katkı payı alacağı davasında da bulunduğundan, uygulamada her iki davanın zaman zaman birbiri ile karıştırıldığı gözlenmektedir. Her iki dava arasındaki önemli farklar şunlardır. “Katkı payı alacağı” davasında katkıda bulunduğu iddia edilen mala katkıda bulunduğu ileri sürülen tarih 01. 01. 2002 tarihinden önce olduğu halde “değer artış payı alacağı” davasına konu malın edinildiği, katkı yapıldığı ileri sürülen tarih 01. 01. 2002 tarihinden sonradır. Katkı payı alacağı davasında; katkı payı alacağı miktar olarak belirlenirken; katkı oranı ile malın dava tarihindeki sürüm (pi-

⁶ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/1855E. 3896K. , 13. 07. 2010 tarihli, Yargıtay Kararlar Dergisi Cilt. 37, Sayı 2. s. 243-245, naklen.

yasa) değeri çarpılır. Değer artış payı alacağı davasında ise katkı oranı ile malın tasfiye tarihindeki (karara en yakın tarih) sürüm değeri çarpılmak sureti ile değer artış payı alacağı miktar olarak belirlenecektir. Ayrıca, değer artış payı davasında; katkıda bulunulan malda bir değer kaybı oldu ise (deprem ve benzeri nedenlerle) katkının başlangıçtaki değeri esas alınacaktır. Katkıda bulunulan mal, daha önce elden çıkarıldı ise; davacının alacağı hakim tarafından hakkaniyete uygun olarak belirlenecektir (TMK m. 227).

2. 5. Artık Değere Katılma Alacağı Davası

Bu davanın hukuksal dayanağını 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun edinilmiş mallara katılma rejimi düzenleyen maddeleri(m. 218-241), özellikle 231-236. maddeleri ve Yargıtay kararları oluşturmaktadır. Mal rejimi sözleşmesi ile edinilmiş mallara katılma rejimini seçmiş veya mal rejimi sözleşmesi yapmadıkları için kanun uyarınca (TMK m. 202) bu rejimi seçtikleri kabul edilen eşlerin veya onların yasal mirasçılarının mal rejimi sona erdiğinde birbirlerinden talep edebilecekleri kişisel hakka dayalı para alacağına yönelik bir davadır.

Bu davayı “katkı payı” alacağı davası ve “değer artış payı” alacağı davasından ayıran en önemli özellik; taraflardan birinin diğerine ait bir mala yada malvarlığına katkıda bulunduğunu kanıtlama yükü altında bulunmamasıdır. Yasa koyucu bu mal rejiminde eşlere sahip oldukları bazı mallarla (TMK m. 219) ilgili karşılıklı olarak kişisel hakka dayalı para alacağını ileri sürme hakkı tanımıştır. Bunun için somut bir katkının kanıtlanması gerekmemektedir. Mal rejimi sona erdiğinde; eşlerden her biri veya mirasçuları diğer eş veya onun mirasçılarında davalıya ait “artık değer”in (TMK m. 231) kural olarak yarısını “artık değere katılma alacağı” olarak isteyebilirler. TMK 231. maddede artık değer bulunacağı edinilmiş mallar, 219. maddede açıklanmıştır. Sosyal güvenlik veya sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemelerle (örneğin emekli ikramiyesi gibi), çalışma gücünün kaybı nedeni ile ödenen tazminatlar; kanunumuzda “edinilmiş mallar” arasında sayılmış ise de(TMK m. 219) bunların tamamının edinilmiş mal olmadığı, bir kısmının kişisel mal olduğu, bu ayırma işleminin nasıl yapılacağı 228. maddede açıklanmıştır.

Bir eşin bütün malları aksi ispat edilinceye kadar edinilmiş mal kabul edilir(TMK m. 222/3). İddia, savunma ve toplanan delillerle yapılan yargılama sonucu;

a) Mal rejiminin sona erdiği tarihte mevcut olan davalıya ait edinilmiş mallar bulunacak,

b) Şayet mevcut ise (ileri sürülüp kanıtlandı ise) “eklenecek değerler” (TMK m. 229) bulunup bunların değerleri edinilmiş mallara eklenecek,

c) Şayet mevcut ise (ileri sürülmüş ve kanıtlanmış ise) “denkleştirme” işlemi TMK m. 230) yapılarak edinilmiş mal hesabına dahil edilecek,

d) Sonuçta davalı eşe ait bulunan edinilmiş malların toplam değerinden bu mallara ilişkin borçlar çıkartıldıktan sonra kalan miktar “artık değer” olarak bulunacaktır. Her eş veya mirasçuları, diğer eşe ait “artık değer”in yarısı üzerinde hak sahibi olurlar. Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma halinde hakim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranını hakkaniyete uygun olarak azaltabilecek veya kaldıracabilecektir (TMK m. 236 / 2).

Mal rejimi ile ilgili bazı eserlerde (makale, kitap vd.), bilirkişi raporlarında “artık değere katılma alacağı” hesabı ile ilgili bazı formüllere yer verildiği, yasada gösterilen tertip ve sıra ile hesaplamanın yapıldığı hatta davalının da alacağının tespit edilip TMK 236. madde hükmüne dayanılarak takas işlemine yer verildiği görülmektedir. Mal rejiminin tasfiyesine yönelik davalarla ilgili Yargıtay kararları incelendiğinde; ülkemizdeki uygulama açısından göz önünde bulundurulması gereken başlıca önemli hususlar şunlardır:

a) 01. 01. 2002 tarihinden önce edinilen bir mala katkıda bulunulduğu iddiası ile açılan “katkı payı alacağı” davası ile 01. 01. 2002 tarihinden sonra edinilen bir mala katkıda bulunulduğu iddiası ile açılan “değer artış payı alacağı” davaları ve bu davalardaki hesaplama yöntemi birbirinden farklıdır.

b) Artık değere katılma alacağına yönelik her davada “eklenecek değerler” (TMK m. 229) ve “denkleştirme” (TMK m. 230), mahkeme tarafından kendiliğinden dikkate alınıp uygulanamaz. Bu konuda tarafların bu yönde bir taleplerinin bulunması ve bununda kanıtlanması

durumunda bilirkişi incelemesinde bu hususların değerlendirilebilmesi mümkün olabilecektir.

c) Usulüne uygun açılmış karşı dava veya birleşen dava yoksa davalının; alacak ve buna bağlı "takas" talebi dikkate alınmaz.

d) Artık değere katılma alacağı hesabında mevcut olan edinilmiş malların "tasfiye" tarihindeki sürüm (piyasa) değerleri esas alınır. "Tasfiye tarihi değeri", Yargıtay uygulamasına göre; bu davanın karar tarihine en yakın tarihteki değeridir. Edinilmiş mallara hesapta eklenecek değerler (TMK m. 229) varsa, malın devredildiği tarihteki değeri esas alınacaktır (TMK m. 235).

Eşler mal rejimi sözleşmesi ile; değer artış payı veya artık değere katılma ile ilgili başka bir esas da kararlaştırabilirler (TMK m. 227-237).

Değer artış payı davası ve artık değere katılma alacağı davası da nispi harç ve nispi vekalet ücretine tabidir. Talep bulunması halinde faize bu iki davada da ancak "tasfiye tarihin"den (Karar tarihine en yakın tarih) itibaren hükmedilebilir.

Değer artış payı davası ile artık değere katılma alacağı davasında da görevli mahkeme aile mahkemesi olup yetkili mahkeme TMK 214. maddede gösterilmiştir. Buna göre;

a)Mal rejiminin ölümle sona ermesi durumunda ölenin son yerleşim yeri mahkemesi,

b)Boşanmaya, evliliğin iptaline veya hakim tarafından mal ayrılığına karar verilmesi durumunda bu davalarda yetkili olan mahkeme,

c)Diğer durumlarda ise davalı eşin yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir.

Aile konutu ve ev eşyası ile ilgili TMK 240. maddedeki düzenleme; edinilmiş mallara katılma rejiminin "ölümle" sona ermesi durumunda ve sağ eşin "artık değere katılma alacağının" belirlenmesi halinde uygulanacak bir maddedir. Mal rejiminin boşanma veya ölüm dışındaki başka bir nedenle sona ermesi durumunda bu madde hükmünün uygulanması mümkün değildir.

Artık değere katılma alacağı ancak para olarak talep edilebilir. Şayet borçlu dilerse para dışında "ayın" olarak da ödeme hakkına

sahiptir(TMK m. 239). Eşlerin veya mirasçılarının birbirlerine karşı açacakları artık değere katılma alacağı ve değer artış payı davasında dava açma süresi yasadaki gösterilmemiştir. TMK 241. maddedeki düzenleme özel bir durumu; sadece 3. kişilere karşı açılacak davalardaki süreyi göstermektedir. Mal rejiminin boşanma ile sona ermesi nedeni ile açılan artık değere katılma alacağı davasında dava açma süresi; halen bu davaların temyiz incelemesini yapmakla görevli bulunan Yargıtay 8. Hukuk Dairesince “bir yıllık zamanaşımı” süresi olarak uygulanmaktadır. Bir yıllık sürenin başlangıcı da boşanmaya dair kararın kesinleştiği tarih olarak kabul edilmektedir.⁷

Eşler yabancı ülke mahkemesinde boşanmışlar ve karar Türkiye’de tanınmış veya tenfiz edilmiş ise artık değere katılma alacağı yönünden dava açma süresi ne zaman başlayacaktır? Yargıtay 8. Hukuk Dairesi bu sürenin yabancı mahkemenin boşanmaya dair kararının o ülkede kesinleştiği tarihten itibaren başlayacağı görüşündedir.⁸

Son olarak; Mal rejiminin ölümle sona ermesi ve sağ kalan eşin miras hakkı yanında ayrıca edinilmiş mallara katılma rejiminden kaynaklanan değer artış payı alacağı veya artık değere katılma alacağının da bulunması halinde, hangisinin önceliği olduğu konusu üzerinde durulmalıdır. Sağ eşin mal rejiminden kaynaklanan alacak hakkı terekenin borcu olduğundan öncelikle bu borcun ödenmesi gerekecektir. Sağ eşin miras payı daha sonra kalan tereke miktarı üzerinden belirlenecektir.⁹

⁷ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/802E. 3138K. 10. 06. 2010 tarih; Yargıtay Kararlar Dergisi Cilt 37, Sayı 3, s. 425-428

⁸ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2010/1855E. 3896K. 13. 07. 2010 tarih; Yargıtay Kararlar Dergisi Cilt 37, Sayı 2, s. 4243-245

⁹ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2011/1293E. 1521K. 11. 03. 2011 tarih; Yargıtay Kararlar Dergisi Cilt 37, Sayı 9, s. 1610-1613